

Rola programu rolnośrodowiskowego w ochronie siedlisk przyrodniczych

Adam Krupa
Ciężęń, 2011

Celem programu rolnośrodowiskowego jest promocja systemów produkcji rolniczej służących ochronie i kształtowaniu krajobrazu, ochrona zagrożonych wyginięciem gatunków dzikiej fauny i flory oraz ich siedlisk, ochrona zasobów genetycznych w rolnictwie, poprawa świadomości ekologicznej ludności wiejskiej.

(na podstawie Biuletynu Informacyjnego ARiMR, 1-2/2011)

Pakiet 1	Rolnictwo zrównoważone
Pakiet 2	Rolnictwo ekologiczne
Pakiet 3	Ekstensywne trwałe użytki zielone
Pakiet 4	Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000
Pakiet 5	Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000
Pakiet 6	Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie
Pakiet 7	Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie
Pakiet 8	Ochrona gleb i wód
Pakiet 9	Strefy buforowe

Pakiety	Warianty	Wysokość płatności
3. Ekstensywne trwale użytki zielone	Wariant 3.1. Ekstensywna gospodarka na łąkach i pastwiskach	500 zł/ha
4. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000 5. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000	Wariant 1. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków	1 200 zł/ha / 1 370 zł/ha
	Wariant 2. Mechowiska	1 200 zł/ha / 1 390 zł/ha
	Wariant 3. Szuwary wielkoturzycowe	800zł/ha / 910 zł/ha
	Wariant 4. Łąki trzęślicowe i selernicowe	1 200 zł/ha / 1 390 zł/ha
	Wariant 5. Murawy ciepłolubne	1 200 zł/ha / 1 380 zł/ha
	Wariant 6. Półnaturalne łąki wilgotne	800 zł/ha / 840 zł/ha
	Wariant 7. Półnaturalne łąki świeże	800 zł/ha / 840 zł/ha
	Wariant 8. Bogate gatunkowo murawy bliźniczkowe	800 zł/ha / 870 zł/ha
	Wariant 9. Słonorośla	1 190 zł/ha / 1 190 zł/ha
	Wariant 10. Użytki przyrodnicze	550 zł/ha / 550 zł/ha

Ekstensywna gospodarka na łąkach i pastwiskach - pakiet 3.

500 zł/ha

Teoretycznie można tu zakwalifikować wszelkie typy ekstensywnie użytkowanych trwałych użytków zielonych, a więc wszystkie półnaturalne zbiorowiska roślinne łąk i pastwisk

Wybrane wymogi:

1. zakaz nawożenia azotem na obszarach nawożonych przez namuły rzeczne, a na innych obszarach - powyżej poziomu 60 kg/ha w danym roku;
2. zakaz przeorywania, wałowania, podsiewu;
3. zakaz włókowania w okresie od dnia 1 kwietnia do dnia 1 września;
4. zakaz stosowania ścieków i osadów ściekowych;
5. koszenie w terminie od dnia 1 czerwca do dnia 30 września, nie więcej niż dwa pokosy w roku; wysokość koszenia 5 - 15 cm;
6. pozostawienie 5 - 10% powierzchni działki rolnej nieskoszony, przy czym w każdym roku powinno to dotyczyć innej powierzchni;
7. wypasanie w sezonie pastwiskowym trwającym od dnia 1 maja do dnia 15 października;
8. niewykaszenie niedojadów poza okresem od dnia 1 sierpnia do dnia 30 września.

Ochrona siedlisk lęgowych ptaków

Pakiety 4 i 5

Wariant dotyczy ochrony siedlisk lęgowych ptaków charakterystycznych dla wilgotnych i świeżych łąk oraz turzycowisk.

Tereny kwalifikowane są do tego pakietu na podstawie stwierdzenia gniazdowania przynajmniej jednego z następujących gatunków priorytetowych: błotniak łąkowy, derkacz, biegus zmienny, dubelt, rycyk, kulik wielki, krwawodziób, wodniczka, czajka, kszyk.

Chroniąc siedliska tych gatunków wskaźnikowych zabezpieczamy także miejsca występowania kilkunastu dalszych, istotnych gatunków ptaków.

Płatność na obszarach Natura 2000
większa niż poza nimi

1200 zł/ha – 1370 zł/ha

Wybrane wymogi:

1. zakaz przeorywania, wałowania, podsiewu, stosowania ścieków i osadów ściekowych;
2. zakaz włókowania w okresie od dnia 1 kwietnia do dnia 1 września;
3. zakaz budowy i rozbudowy urządzeń melioracji wodnych szczegółowych tworzących system melioracji wodnych, z wyłączeniem urządzeń mających na celu utrzymanie lub poprawę wartości przyrodniczej (nie dotyczy bieżącej konserwacji);
4. niestosowanie środków ochrony roślin, z wyjątkiem selektywnego i miejscowego niszczenia uciążliwych chwastów z zastosowaniem odpowiedniego sprzętu (np. mazaczy herbicydowych), po uzgodnieniu z podmiotem, o którym mowa w § 2 ust. 2;
5. zakaz nawożenia azotem na obszarach nawożonych przez namuły rzeczne, a na innych obszarach - powyżej poziomu 60 kg/ha w danym roku;
6. niestosowanie jakichkolwiek zabiegów agrotechnicznych i pielęgnacyjnych w terminie od dnia 1 kwietnia do dnia 1 sierpnia;
7. koszenie w terminie od dnia 1 sierpnia do dnia 30 września; wysokość koszenia 5 - 15 cm,

Łąki selernicowe i trzęślicowe

Zbiorowiska związków *Molinion caeruleae* i *Cnidion dubii* oraz nawiązujące do nich zbiorowiska, na których udokumentowana zostanie obecność gatunków identyfikujących, znajdujące się na typach siedlisk określonych według klasyfikacji Natura 2000 jako zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (6410) oraz łąki selernicowe (6440).

Łąka trzęślicowa

Płatność na obszarach Natura 2000
większa niż poza nimi

1200 zł/ha – 1390 zł/ha

Wymogi:

1. koszenie w terminie od dnia 15 września do dnia 30 października w sposób nieniszczący runi roślinnej i pokrywy glebowej; wysokość koszenia 5-15 cm;
2. pozostawienie 50% powierzchni działki rolnej nieskoszonej, przy czym w każdym roku powinno to dotyczyć innej powierzchni; raz na dwa lata dopuszcza się koszenie całej powierzchni;
3. usunięcie lub złożenie w stogi ściętej biomasy w terminie 2 tygodni po pokosie, a w uzasadnionych przypadkach w dłuższym terminie, niezwłocznie po ustaniu przyczyn ze względu, na które termin ten nie był przestrzegany;
4. zakaz koszenia okrężnego od zewnątrz do środka koszonej powierzchni trwałych użytków zielonych;
5. zakaz wypasania i nawożenia.

Użytki przyrodnicze (4.10./5.10):

550 zł/ha

- torfowiska wysokie
- torfowiska przejściowe (część)
- obniżenia na podłożu torfowym
- torfowiska zasadowe (część)
- szuwary
- wrzosowiska
- luźne murawy napiaskowe

Większość tych siedlisk podlega ochronie w ramach sieci Natura 2000.

Torfowisko przejściowe

Szuwar oczeretowy

**Suche
wrzosowiska**

**Luźne murawy
napiaskowe**

Wymogi:

1. zachowanie użytków przyrodniczych w stanie niepogorszonym;
2. usuwanie odpadów;
3. dokonywanie zabiegów pielęgnacyjnych mających na celu ochronę użytku przyrodniczego;
4. zakaz nawożenia;
5. zakaz odwadniania i wydobywania torfu - w przypadku torfowisk;
6. zakaz wydobywania piasku i zalesiania - w przypadku muraw napiaskowych;
7. zakaz usuwania kęp i odwadniania - w przypadku szuwarów kępowych.

Blaski i cienie

Użytkowanie siedlisk przyrodniczych zgodnie z wymogami programu rolnośrodowiskowego jest istotnym czynnikiem wpływającym na możliwości ich zachowania. Można uznać, że jest to obecnie najlepiej opracowany program umożliwiający ochronę zasobów przyrodniczych pozostających w użytkowaniu rolniczym, który możliwy jest (teoretycznie) do zastosowania na znacznych obszarach w całym kraju.

1. Pakiety przyrodnicze programu rolnośrodowiskowego są wprowadzone na zbyt małej powierzchni, aby umożliwić realną ochronę siedlisk przyrodniczych, a rozmieszczenie gruntów objętych poszczególnymi działaniami wykazuje znaczne rozproszenie.
2. Pakiet 3. posiada zbyt łagodne wymogi, dlatego jego zastosowanie na szeregu rzadkich siedlisk przyrodniczych może powodować ich niszczenie. Jednocześnie łagodne wymogi sprawiają, że jest on łatwiejszy w realizacji, co powoduje jego konkurencyjność w stosunku do pakietów 4 i 5, które posiadają właściwie dobrane zasady użytkowania.
3. Ostatnia nowelizacja rozporządzenia rolnośrodowiskowego praktycznie uniemożliwia wprowadzenie programu w zakresie użytków przyrodniczych.

1.

W latach 2008-2010 do programu przystąpiło 66 752 beneficjentów.

Jednak w obrębie tego powierzchnia gruntów, na których znajdują się rzadkie typy zbiorowisk roślinnych nie są duże. W roku 2009 dokumentacje przyrodnicze wykonano na powierzchni 4 760 ha, a w 2010 na 7 216 ha. W Wielkopolsce wykonano w 2009 r. 116 dokumentacji (łącznie ornitologicznych i botanicznych), a w 2010 r. – 123.

Dotąd zrealizowano jedynie ok. 13% zakładanego planu w zakresie powierzchni gruntów wprowadzonych do pakietu 5.

Ponadto przeważały dokumentacje wykonywane dla stosunkowo częstych łąk świeżych i wilgotnych - w 2010 r. stanowiły 21,5%, a łąki trzęślicowe jedynie 2,1 %.

Pakiet 3. był najczęściej wybieranym działaniem programu rolnośrodowiskowego. Dla przykładu: w 2010 r. złożono 15 004 wnioski na pakiet 3. i jedynie 1 791 łącznie na pakiety 4. i 5. Efektem tego było organicznie możliwości przystępowania do tego pakietu (od 2011 r.) sprowadzone do jego wyboru tylko na obszarach Natura 2000 ... czyli tam gdzie potencjalnie powodować będzie największe szkody przyrodnicze.

2.

Różnorodność siedlisk łąkowych i pastwiskowych zależy nie tylko od warunków środowiskowych (gleba, woda itp.), ale także od systemu użytkowania. Dlatego właśnie jego ujednoczenie sprowadzone do wymagań pakietu 3. należy ocenić jako zdecydowanie niekorzystne.

Przykłady:

Użytki zielone w pakiecie 3. mogą być koszone lub wypasane, mogą też być nawożone. Termin pierwszego pokosu to 1 czerwca. Można wykonywać dwa pokosy w roku.

Natomiast:

- murawy bliźniczkowe nie mogą być koszone,
- łąki trzęślicowe nie mogą być wypasane,
- łąki trzęślicowe nie mogą być nawożone,
- termin pierwszego pokosu łąk trzęślicowych to 15 września (różnica wynosi zatem 107 dni!),
- łąki trzęślicowe kosimy generalnie raz na 2 lata, a szuwały wielkoturzycowe raz na 5 lat (co roku 20% powierzchni),
- łąki w obrębie siedlisk ptaków kosimy po 1 sierpnia – wcześniej może dochodzić do niszczenia gniazd lub zabijania piskląt

Włączanie chronionych siedlisk przyrodniczych do pakietu 3. (zwłaszcza na obszarach Natura 2000) należy zatem uznać za szkodliwe z punktu widzenia ochrony zasobów przyrodniczych, a zatem niezgodne z prawem.

Uzasadnienie tego twierdzenia znajdziemy np. w ustawie o ochronie przyrody, ustawie szkodowej i rozporządzeniu w sprawie minimalnych norm.

3.

We wszystkich wariantach pakietu 4. i 5. grunty włączane do programu muszą być kwalifikowane jako tzw. powierzchnie ewidencyjno-gospodarcze (PEG).

Tymczasem:

- torfowiska wysokie
- torfowiska przejściowe
- obniżenia na podłożu torfowym
- szuwary
- luźne murawy napiaskowe na wydmach,

to typowe nieużytki, zatem nie znajdują się w programie, choć teoretyczną możliwość założono w rozporządzeniu rolnośrodowiskowym i w latach poprzednich grunty te mogły być kwalifikowane do dopłat. Obecna sytuacja znacząco ogranicza możliwość ochrony tych siedlisk niestanowiących na ogół większej wartości dla gospodarstwa rolnego. Dopłaty rolnośrodowiskowe mogły hamować ich przekształcanie i niszczenie – gdyby przynosiły choćby minimalne dochody.

Adam Krupa

kakrupa@poczta.onet.pl

Tekst i zdjęcia : Adam Krupa